

## Úvodem

Předcházející dlouhé období sociální, ekonomické, politické a kulturní stagnace a krize poznamenalo sociologickou obec hlubokou nechutí k "abstraktnímu teoretizování", které nemá údajně žádnou vypovídací schopnost ve vztahu k sociální realitě a které je s "potřebami společenské praxe" spjato minimálně, většinou vůbec. Taková nechť je pochopitelná vzhledem k domácím podmínkám a poměrům, je však perspektivně sebevražedná vzhledem ke stavu sociologické teorie ve světě.

Po dlouhých čtyřicet let se československá sociologie vyvíjela v nepřírozené atmosféře dominance jediné "vědecké sociologie", která byla ideologicky zaštitěna doktrínou velice pokleslého marxismu a politicky stabilizována systémem nomenklaturního obsazování pozic ve vědecké komunitě. Tuto "vědeckou sociologii" nelze ovšem vydávat za "dominantní paradigma" v tom smyslu, jak je to běžné v současném světě. Předpokladem existence paradigmatu "dominantního" je totiž existence paralelně fungujících paradigmat alternativních, které dominantní paradigma podrobují soustavně - oprávněné či neoprávněné - vědecké kritice. Právě tato podmínka však splněna nebyla. Zatímco světová sociologie se v posledním dvacetiletí strukturovala kolem několika základních paradigmat - konsenzuálního, konfliktního a interpretativního nebo (podle jiného kritéria) neostrukturalistického, tradičně empirického, fenomenologicko-interpretativního a sociobiologického - československá sociologie se vnitřně rozdělila do dvou relativně nezávislých trendů.

Prvním z nich byla oficiální kvaziteoretická sociologie, která byla naprosto odtržena od vývoje světové sociologie a která dokonce nekomunikovala ani se svým zdánlivě přirozeným, protože genealogicky příbuzným partnerem, jímž byl neomarxismus ve všech jeho konkrétních podobách. Z hlediska sociální funkce šlo o přímo typicky "apologetickou sociologii", která se programově zřekla všech svých kritických a reflexivních funkcí. Tento sterilní trend nemohl nikoho myšlenkově inspirovat a sám se inspirovat jinými orientacemi nechtěl, nezřídka z prozaického důvodu naprosté ignorance a vědomé neinformovanosti. Druhým proudem byla standardní empirická sociologie, která se sociálně legitimizovala svými údajnými "sociotechnickými funkcemi" a která udržovala sociologické řemeslo na solidní úrovni a v některých svých produktech dokonce poučeně absorbovala i partikulární teoretické podněty (např. neomarxistickou třídní koncepci, modernizovanou stratifikační teorii, ideu každodennosti, koncept kulturního kapitálu apod.). Formálně se ovšem sociologové této orientace k žádné "teoretické fundaci" přihlásit nemohli a nezřídka z důvodů ryze sebezáchovných ani nechtěli.

V tomto teoretickém vakuu nebylo možné nejen rozvinout jakoukoli vlastní, byť partikulární teorii, ale nebylo možné ani kultivovaně recipovat podněty sociologie světové. Ti, kteří se dokonce profesionálně "buržoazní sociologii" zabývali, mohli ve vztahu k veřejnosti splnit pouze velice limitované informační funkce, ale nemohli splnit roli intelektuálního mediátora zprostředkujícího kulturní atmosféru pluralitní společnosti, v níž je multiparadigmatičnost sociální vědy pokládána za přirozený stav. Ostatně právě teoretický pluralismus vyvolával u reprezentantů oficiální ideologizované sociologie (vcelku pochopitelně) až hystericky averzivní reakce. Svědčí o tom i poslední předlistopadová valná hromada československých socio-

logů, kde došlo k prvnímu (a poslednímu) střetu mezi oficiální doktrínou a těmi sociology, pro něž kazajka jediné "vědecké sociologie" byla již po léta příliš těsná.

Je vcelku pochopitelné, že se dnes nikomu nechce zabývat se těmito v podstatě smutnými osudy československého sociologického "teoretizování", protože z hlediska intelektuálního, kognitivního jde o počínání vskutku neplodné a pramálo efektivní. K porozumění našim kulturním dějinám je však taková historická rekapitulace perspektivně nevyhnutelná.

Věcně je daleko podstatnější, abychom se postupně systematicky v příslušných problémových souvislostech seznámili se vším podstatným, co nám díky objektivním okolnostem a někdy bohužel i malému vlastnímu úsilí uniklo. Toto číslo Sociologického časopisu je pouze jedním z prvních kroků na této cestě, na níž vidím čtyři základní milníky, čtyři základní úkoly, jejichž řešení je předpokladem "návratu k normálnosti":

1. rehabilitace sociologické teorie jako nezastupitelné komponenty solidně budované a rozvíjené humanitní disciplíny spolu s vědomím, že kontinuitu sociologického myšlení nelze udržovat pouze replikovanými deskriptivními výzkumy;
2. vytváření atmosféry teoretického pluralismu, atmosféry, která je přirozenou jednotou názorové tolerance a vědecké kritiky;
3. vědomá a přesná artikulace vlastní teoretické pozice, ať už má podobu originálního teoretického postoje, či spíše podobu přihlášení se k některému z rozvinutých teoretických paradigmat, škol či směrů;
4. návrat k vlastní kulturní, intelektuální tradici a její rozvíjení všude tam, kde to má smysl a perspektivu.

*Miloslav Petrusek*